

Султана-українка на османському престолі

Матір'ю одного з нащадків славнозвісної Роксолани стала українка з Поділля – Надія, яка в гаремі султана Ібрагіма Божевільного отримала ім'я Хатідже Турхан. Вона жила в буремні роки середини XVII століття, насичені повстаннями у провінціях Османської імперії, бунтами яничарів у Константинополі. На жаль, постать цієї султани маловідома в Україні. Кандидат мистецтвознавства, автор науково-популярних книжок «Роксолана: міфи та реалії» (2015, вид. 2-ге 2016), «Листи Роксолани: любов та дипломатія» (2017) Олександра Шутко на основі історичних фактів, архівних матеріалів та досліджень турецьких, американських і західноєвропейських учених написала про Хатідже Турхан роман, що складається з трьох частин. Другий том присвячено рокам володарювання цієї султани в Османській імперії. Адже після страти свекрухи — великої валіде Кьосем — Хатідже Турхан стала регентом неповнолітнього сина — султана Мехмеда IV і фактично керувала державою османів. За участі Хатідже Турхан відбувалися не лише державні призначення, а й аудієнції у султана послів з Азії, Африки та Європи. Велику увагу вона приділяла польсько-українським відносинам. Саме за її регентування гетьман Богдан Хмельницький отримав османський протекторат. Утім, невдовзі він перейшов на бік московитів. Але навіть це не зіпсувало його «дружбу» з османами. Хатідже Турхан стала останньою представницею «Жіночого султанату» в Османській імперії, засновницею якого була Роксолана.

Олександра Шутко

ХАТІДЖЕ ТУРХАН

СУЛТАНА -
УКРАЇНКА
НА ОСМАНСЬКОМУ
ПРЕСТОЛІ

Книга

2

© Видавництво "НК-Богдан"

www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-7761-3

Олександра ШУТКО

ХАТІДЖЕ ТУРХАН

Історичний роман

СУЛТАНА-УКРАЇНКА
НА ОСМАНСЬКОМУ
ПРЕСТОЛІ

Книга друга

Матір'ю одного з нащадків славнозвісної Роксолани стала українка з Поділля – Надія, яка в гаремі султана Ібрагіма Божевільного отримала ім'я Хатідже Турхан. Вона жила в буремні роки середини XVII століття, насичені повстаннями у провінціях Османської імперії, бунтами яничарів у Константинополі. На жаль, постать цієї султани́ маловідома в Україні.

Кандидат мистецтвознавства, автор науково-популярних книжок «Роксолана: міфи та реалії» (2015, вид. 2-ге 2016), «Листи Роксолани: любов та дипломатія» (2017)

Олександра Шутко на основі історичних фактів, архівних матеріалів та досліджень турецьких, американських і західноєвропейських учених написала про Хатідже Турхан роман, що складається з трьох частин.

Другий том присвячено рокам володарювання цієї султани в Османській імперії. Адже після страти свекрухи — великої валіде Кьосем — Хатідже Турхан стала регентом неповнолітнього сина — султана Мехмеда IV і фактично керувала державою османів.

За участі Хатідже Турхан відбувалися не лише державні призначення, а й аудієнції у султана послів з Азії,

Африки та Європи. Велику увагу вона приділяла польсько-українським відносинам. Саме за її регентування гетьман Богдан Хмельницький отримав османський протекторат. Утім, невдовзі він перейшов на бік московитів. Але навіть це не зіпсувало його «дружбу» з османами.

Хатідже Турхан стала останньою представницею «Жіночого султанату» в Османській імперії, засновницею якого була Роксолана.

РОЗДІЛ І. СОН

1.

Сутеніло.

Легкий вітерець розносив подвір'ям пелюстки яблуневого цвіту, пестив соковиті трави та квіти. Весняні пахощі лоскотали подих, бентежили душу.

Десь зовсім поряд звучала пісня. Знайомий до болю голос виводив колискову. Він змусив затріпотіти серце...

– Мамо? – побачивши навпроти себе поруч з рідною хатою жінку в білій хустині, яка колисала рожевоцоке маля, прошепотіла Надійка.

– Мамо! – крізь сльози покликала вже голосно, почувши тупіт кінських копит... Її серце стиснулося від болю.

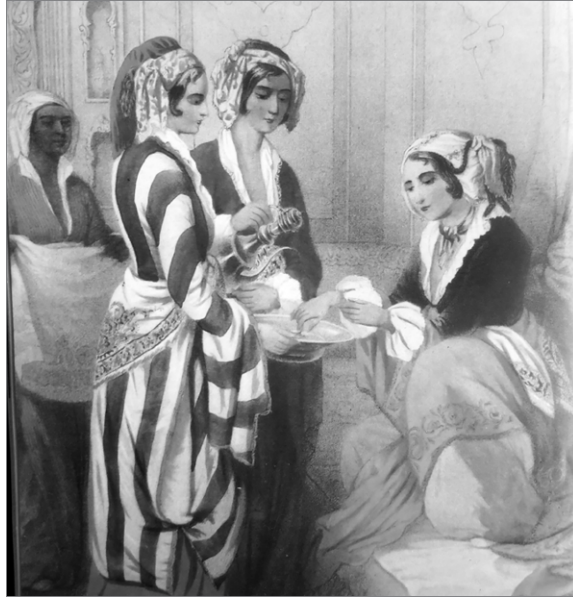
– Ні! Прощу, ні! – закричала, побачивши уві сні татарських вершників, які нищили та плюндрували все на своєму шляху.

– Валіде! – врізався у сон стурбований голос.

Він змусив Хатідже Турхан прокинутися. Розплющивши очі, вона побачила схвильоване обличчя відданої служниці Мелекі.

– Що сталося? – підвівшись із розшитих золотом червоних, як кров, атласних подушок, запитала з трепетом двадцятип'ятирічна матір султана Мехмеда – Хатідже Турхан. Її свіже обличчя, оплутане, ніби павутинням, світлим, як льон, волоссям, що вибилось із заплетеної коси, враз посерйознішало.

«Під час миття рук у гаремі». К. Роже

Помітивши тривожний погляд повелительки, Мелекі знітилась і поквапилась її заспокоїти:

– Вибачте, що розхвилювала вас. Нічого страшного не трапилось. Просто невдовзі прозвучить ранковий намаз. А ви наказали мені розбудити вас, щоби встигнути підготуватися до молитви.

– Так, любя, дякую.

Помахом руки Турхан підкликала до себе служниць із глечиком з водою, духмяним милом та білосніжними рушниками.

– І ще, моя пані, – додала Мелекі. – Ваша доня, султана Атіке, просить дозволу сьогодні відвідати вас...

– Моя крихітка Атіке... – усміхнулася валіде. – Надішли за нею служників, нехай покличуть її до мене на вечерю.

– Так, султано, – покійно схилила голову Мелекі.

Вона чекала на дозвіл Хатідже Турхан супроводжувати її до молільні, збудованої за часів великих султан-попередниць – Нурбану й Сафіє. Вони, так само, як і їхні наступниці, Махфіруз, Халіме та Кьосем, забули свого християнського Бога й, дивлячись на мозаїку, що мала вигляд священної Кааби, величали тут Аллаха.

«Скільки бачили сліз матерів і жінок султанів та чули їхніх прохань стіни цієї розкішної споруди?» – думала, промовляючи молитву, валіде Турхан. Задля служіння народові ісламу та державі османів їм

довелося забути не лише свого Бога, а й батьків, і далеко за межами батьківщини розпочати нове життя, геть не схоже на східну казку. Воно було сповнене тривоги за султана – спершу чоловіка, а потім сина, доля яких залежала від забаганок рабів і нахабства ворогів.

«Чого варті хоча б загибель від рук палацових змовників та бунтівних яничарів юного султана Османа Другого, божевілля його дядька Мустафи Першого, який двічі сходив на трон, але помер у забутті ув'язненим у кімнаті палацу, і страта Ібрагіма Першого... Тож зараз саме від мене залежить доля османської династії, – розуміла Хатідже Турхан, яка фактично керувала за свого десятирічного сина-султана ослабленою війнами та регулярними повстаннями державою османів. – Хай мені допомагає Аллах. На все Його воля», – відганяючи страшні думки, подумки мовила вона.

– Амінь, – під кінець молитви проказала уже вголос.

Аж раптом султана помітила, як сколихнулося полум'я свічок, і зрозуміла, що хтось, порушивши її спокій, наважився увійти до кімнати молільні.

– Узун Сулеймане! – не повертаючись до візитера, вигукнула вона. Бо тільки цей євнух, попри потужну статуру, що наводила жах на жінок султанського палацу, вмів так тихо, майже нечутно пересуватися лабіринтом кімнат гарему.

– Так, моя володарко-султано, – почула у відповідь.

– Ти чого тут?

Хатідже Турхан дратував Узун Сулейман. Вона знала, яку владу після страти Кьосем і спасіння від смерті її сина-султана отримав цей дужий євнух. Роль безпомічної іграшки, яку він їй нав'язував, насправді дуже лякала султана. І Узун Сулейман, здається, розумів це. Тому продовжував наполегливо і вправно маніпулювати нею, використовуючи на свою користь її страхи за майбутнє сина.

– Вам, моя пані, його світлість – ваш брат Юсуф-ага – надіслав листа.

– Це добре, – вдивляючись у порожнечу молільні, яку поступово заповнювало світло холодного зимового ранку, тихо відповіла Турхан. – Передай цього листа Мелекі, я незабаром його прочитаю.

– Як накажете, моя султано, – мовив євнух, який навіть у поклоні здавався велетенським.

Коли ж він поквапився залишити кімнату молільні, раптом почув від Хатідже Турхан:

– Стривай, Сулеймане!

– Я цілком і повністю до ваших послуг, султано!

– Що ти чув про стан османського флоту та підготовку його до виходу в море? Чи є від садразама¹ Гюрджю Мехмеда-паші новини з цього приводу? – поцікавилася султана.

Свою молодість вона намагалася компенсувати серйозним виразом обличчя, на світлому чолі якого під час розмови залягли дві довгенькі зморщечки.

– Поки що ні, валіде, – відповів євнух.

– Шкода, дуже шкода, – засмутилася Хатідже Турхан. – Бо у столиці зібралось до п'яти тисяч сипахів, готових рушити в похід на Крит. Якщо ми затягуватимемо з відправленням їх морем, то від неробства вони можуть спровокувати сутички.

– Ви, як завжди, маєте слухність, моя султано, – з удаваним здивуванням зауважив головний євнух.

– Годі вже мені лестити, Сулеймане, – зупинила його молода валіде. – Це була твоя ідея – настановити великим візиром Гюрджю Мехмеда-пашу. Тому маєш знати, що та як він робить. Те, що ти не знаєш ситуації, свідчить: нічого путнього чекати від садразама мені не варто, – холодно кинула.

Це збентежило Узун Сулеймана, який звик до шанобливого ставлення до себе вінценосних осіб.

– Що з нею? – вийшовши, пошепки запитав він у здивованої Мелекі.

Але та не знала, що відповісти, й лише розгублено знизала плечима.

2.

Січневий буревій гнав з Босфору темні хмари. Білий пухнастий сніг, що вкрив місто зранку, надвечір перетворився на смердючу багнюку, яку місили ногами поодинокі перехожі.

Юсуф-ага, закутаний у чорний плащ-накидку й такого самого кольору тюрбан, скидався на крука, який чатував на жертву під вікнами брудних міських хижок. Його гнітили холод та волога, якими просякли вулиці Константинополя.

«Скоріше б закінчилася зима... Так хочеться весни й тепла», – думав, хапаючи дрижаки, Юсуф-ага.

Аж раптом почув за спиною поспішні кроки.

– Кенане, це ти? – вигукнув, вдивляючись у темний силует дебілої постаті чоловіка, який, злегка накульгуючи, йшов йому назустріч.

– Вітаю тебе, брате! – простягнувши довжелезні руки, раптом заревів велетень.

Його слова, зірвавшись із уст, відгукнулися луною, забриніли у скельцях віконць понурих хижок та згинули у просторі брудної порожньої вулиці.

– Нарешті, ти тут, Кенане. А то я вже почав думати, що нині не побачу тебе, – зреагував на гучне привітання Юсуф-ага.

– Не сердься, брате! Мене затримали обов'язки дамада² султана, тому я й запізнився на зустріч до тебе, – стискаючи родича у міцних обіймах, почав виправдовуватися чоловік Атіке-султан – паша Сари Кенан, якого Юсуф-ага через заслання того на Крит за наказом валіде Кьосем не бачив уже понад два роки.

– Та годі тобі! Задавиш мене, Кенане.

– Не скигли, наче жінка, – почав глузувати з Юсуфа, затисненого у сталеві обійми, двометровий велетень Кенан.

Аж раптом він зщулився від удару, завданого ліктем у живіт.

– Ти чого? – захрипів паша, скорчившись від болю.

– От знатимеш, як мене бабою називати, – не вгамовувався обурений цими словами Юсуф-ага.

– Ти – мужик! – заревів Кенан.

– От і добре, – задоволено відповів його приятель.

– Замість з'ясування стосунків краще ходімо, вип'ємо чогось міцного, – запропонував рудоволосий велетень.

– Це ти – про шинок? – здивувався Юсуф-ага.

– Авжеж, – почув у відповідь.

– Стривай! Хіба родичам султана можна гнівити Аллаха?

– І чому ти такий цнотливий, Юсуфе? – саркастично кинув Кенан.

– Ти знову за своє? Годі вже глузувати з мене! – обурився брат Хатідже Турхан.

Але Кенан зробив вигляд, що не помітив цього й, насупивши брови, пішов до найближчої хижки. За ним потягнувся й розгублений Юсуф-

ага. Прочинивши двері, вони удвох зайшли до погано освітленої кімнати з великою пічкою. Тут під веселу музику крутилися навколо сп'янілих чоловіків спокусливі танцівниці.

– От ми й на місці, – підсуваючи до себе стола з брудними кухлями з-під якогось сірого смердючого напою, мовив задоволено Сари Кенан.

– Що питимете, шановні беї? – почув од літнього чоловіка у строї, в який виряджались у Константинополі євреї, та відразу ж відповів:

– Шинкарику, налий-но нам чогось міцного! І баранячу ногу з рисом не забудь засмажити. Бо я ще від ранку нічого не їв.

– Буде як забажаєте, – ледь не у ноги вклонився шинкар і зник так само швидко, як і підбіг.

– Брате, а ти не боїшся, що нас тут упізнають? – пошепки запитав збентежений Юсуф.

– У тебе на лобі не написано, що ти брат валіде-султан – гмикнув до нього Кенан. – Ти не в каптані, без урочистого тюрбана. А без нього тебе ніхто не помітить. Але годі про це, – серйозним тоном перервав розмову чоловік султанської сестри, побачивши перед собою на столі повні чарки, що приніс шинкар.

– За твоє здоров'я! – вигукнув Кенан й умить ковтнув каламутний напій.

«В османській мейхані». Невідомий автор

– Боже, що за гидота?! – пропищав, скривившись, як середа на п’ятницю, від одного лише ковтка цього міцного пійла Юсуф-ага.

– Ракі, хлопче. Ось що, – з блиском ув очах відповів Сари Кенан.

– Мені б кави... – не здавався Юсуф.

– Ти – як вередливе дівчисько, – не стримавшись, бовкнув його приятель. – От якби тебе так само, як мене, відправили на службу до глухих провінцій, то пив би усе, що горить.

– Вельмишановний бею! Чому сидиш такий засмучений у місці гулянок та веселоців? – втруtilась у розмову одна з танцівниць.

– Нам ще цього бракувало... – побачивши її, процідив крізь зуби набурмосений Юсуф.

Кенан, не звертаючи увагу на друга, підхопив жінку за пухкі стегна і всадовив собі на коліна. Припавши обличчям до її оголених плечей, він вдихнув їхній аромат та проспівав:

– Ааах... Я вже й забув, як пахне жінка.

Від почутого пухку танцівницю пересмикнуло, її вузькі розкосі очі враз стали завбільшки з блюдця.

– Ти що – євнух? – не приховуючи здивування, видала вона.

Її подруги, які стояли поруч, виляючи стегнами у такт музики, весело й нестримно загіготали. Спантичаний таким перебігом подій Юсуф-ага помітив, як очі Кенана від люті почали наливатися кров'ю. Тому, побоюючись за жінок, зірвався з місця й сказав:

– Так, панянки, досить! Залиште нас у спокої.

На його подив, жінки враз стихли й щезли.

– Невдячні шльондри, – вливши у себе чергову чарку ракі, пригнічено пробурмотів Сари Кенан.

– Чого ти так, брате? – намагався розговорити друга Юсуф-ага.

– Чого я?! А ти як думаєш, легко бути чоловіком дитини – доньки валіде-султан Атіке? – з розпачем у голосі відповів той. – Ні спати із законною дружиною, ні торкатися інших жінок зятеві династії не можна. То як мені у розквіті сил так жити? Виходить, що я – гірший за євнуха, – жалівся сп'янілий від ракі й образи Кенан.

«Оце так поворот...» – подумав спантичаний Юсуф-ага, відтак чомусь сказав:

– Ти ніби мусульманин у житті, а в душі – справжній козак.

Такі слова, здається, змусили понурого рудоволосого велетня відволіктися від сумних думок. Підвівши каламутний од випивки погляд, несподівано чітким голосом заявив:

– Правду кажеш, друже! Хоч би як намагався жити за бусурманськими законами, все ж моя вільнодумна натура, виплекана безмежжям степу, не змогла забути неприборканий козацький дух. Он, подивися на українських козаків. Сам гетьман Богдан Хмельницький заради ляшки-шляхтички Гелени, яку покохав до нестями, таке заварив на польських теренах. Через неї справа до війни дійшла...

– Ой, що було – то було, Кенане, – продовжив Юсуф-ага. – Поставив той Хмельницький на вуха всіх шляхтичів. Ба, навіть до Константинополя дістався з проханням надати йому зверхність сонцесяйного султана, щоби ляхи його поважали та русинів за бидло не мали. А коли раптом дізнався про зраду коханої дружини та її страту за велінням улюбленого сина Тимоша, впав у відчай та й програв наступного ранку битву під Берестечком. Скільки ж тоді

відданих йому козаків полягло... – примружився від гірких слів чи то від звабного аромату свіжоспеченої баранини, яку приніс шинкар, Юсуф-ага.

А Сари Кенан, роздираючи руками баранячу ніжку, раптом зауважив:

– Тепер від кохання до Розанди, красуні-доньки молдавського воєводи Василя Лупула, згорає старший Хмельниченко – Тиміш.

– Невже?! Звідки знаєш? – здивувався Юсуф-ага.

– Є в мене серед козаків друзі, які сповіщають про все, що діється у гетьманській родині, – відказав, пережовуючи соковите м'ясо, Сари Кенан.

– Чув, що не так давно вона ще була заложницею султана в Константинополі. Але аги яничарів, здобувши владу за валіде Кьосем, – най земля їй буде пухом! – за величезний викуп відпустили її на Батьківщину, – мовив Юсуф-ага.

– І тут не обійшлося без допомоги Богдана Хмельницького, чийм другом був покійний ага яничарів Бекташ, – додав Сари Кенан.

Юсуф-ага хотів щось відповісти йому, але його відволікли жіночі крики. Вони долинали зі сходів до кімнат другого поверху. Раптом звідти скотився якийсь чоловік у мундирі сипаха. Сиплячи прокльонами, він хутко підвівся та побіг знову на другий поверх, звідки вигулькнула світловолоса дівчина в розірваній сукні й почала, відбиваючись од нахаби, голосно кричати українською: «Рятуйте, люди!» Тоді нападник зацідив їй кулаком у обличчя. Вона впала, але не втратила тяму і продовжувала відбиватися, волаючи:

– Не чіпай мене, проклятий! Іди геть, наволоч!

Побачивши це, Юсуф-ага не встиг і оком зморгнути, як Сари Кенан накинувся на розгніваного сипаха та, піднявши його за барки, почав смачно товкти йому пику. Підскочивши, Юсуф-ага щосили намагався відтягти друга від заюшеної кров'ю жертви, яка ледь дихала.

– Годі вже, залиш його! – кричав він, але той не вгамовувався.

Лише виплеснута на голову Сари Кенана крижана вода з глечика, що Юсуф вихопив із рук шинкаря, змусила охолонути розлюченого велетня.

– Забираймося звідси, – сіпаючи за лікоть приятеля, почав благати перестрашений його черговою витівкою Юсуф-ага.

Він розумів, що коли до шинку нагрянуть друзі побитого сипаха, то зчиниться неабияка бійка. Якщо ж замість них наблизиться султанська охорона, їх обох викриють та покарають за пиятику.

Але Сари Кенан не квапився піддаватися на вмовляння друга. Випростався, торкнувшись рудою головою стелі, й поволі рушив до заплаканої дівчини, яка, зіщулившись, наляканим звірятком забилася в куток на сходах.

– Ти можеш іти? – тяжко дихаючи, запитав він нещасну українку.

Та, витираючи рукою кривавий струмочок під носом, швидко закивала головою.

– От і добре. Підводься й ходімо з нами, – простягнув до неї велетенську долоню Кенан.

Але дівчина вагалася. Тоді він, зблиснувши широкою усмішкою, запитав:

– Як тебе звати, красуне?

– Катерина, – тихо відповіла тремтячим голосом.

– Друже, вшиваймося! – репетував із-за спини Кенана переляканий Юсуф-ага.

Почувши за вікном тупіт коней і брудну чоловічу лайку, рудоволосий велетень раптом підхопив наполохане дівча на руки і заспішив разом із другом до чорного виходу зі шинку.

Вибігши на подвір'я, вони схопили за гриви перших-ліпших коней зі стійла та, пришпоривши їх, розчинились у темряві січневої ночі.

3.

Хатідже Турхан, сидячи на софі у покоях валіде, куталася в м'яку теплу ковдру. В оздобленій блакитними кахлями пічці потріскували дрова. На столику, котрий служниці накривали до вечері, пашіли п'янкими ароматами страви: запечене у гіркому виноградному соусі курча та духмяний, рясно приправлений прянощами плов.

«Усе це так любить моя Атіке», – в очікуванні зустрічі з донькою думала валіде Турхан.

Почувши стукіт у двері, вона підвелась. Їй назустріч вийшла в ошатному вбранні султани, гаптованому золотою ниткою й отороченому хутром, восьмирічна Атіке.

– Як ти виросла за той тиждень, що ми не бачилися! – обіймаючи доньку, подивувалася Турхан.

Атіке, забувши про правила етикету, кинулася до матері й, не відпускаючи її з обіймів, прошепотіла:

– Я так скучила за вами, мамо!..

– І я, доню. Як ти? – запитала Турхан, вдивляючись ув обличчя маленької блакитноокої султани.

– У мене все гаразд. Днями повернувся чоловік – Сари Кенан, – тоненьким голоском, зашарівшись, проказала дівчинка, а потім помахом руки підкликала до себе служницю – рудоволосу Гюльнар.

Підійшовши зі скринькою в руках до султан, вона схилилась у глибокому поклоні.

– Що це ти принесла? – поцікавилася Хатідже Турхан.

– Це вам, велика валіде, на знак вдячності попросив подарувати ваш зять Сари Кенан-паша.

Із цими словами Гюльнар відчинила скриньку зі слонової кістки. У ній Турхан побачила золоту брошку – імітацію османського тюльпана, всипану дрібними алмазами з великим рубіном посередині.

«Добрий смак у мого зятя», – належним чином оцінивши коштовний дарунок, подумала вона, а вголос мовила:

– Чудово! Сьогодні ж накажу надіслати паші подарунки – вишиті рушники та сорочки. Сподіваюся найближчим часом побачити його в султанському палаці. А зараз, доню, запрошую тебе повечеряти зі мною.

Розмістившись на великих подушках із багряного оксамиту, султани мовчки стежили за тим, як служниці розставляють на дерев'яному з перламутровими блискітками столику порцеляновий посуд і вправно накладають у нього запашну їжу. Цю мовчанку порушила Хатідже Турхан, яка помітила на тоненькій шийці доньки гарний золотий ланцюжок із кулоном, зробленим у формі троянди.

– Звідки це в тебе, моє сонечко? – поцікавилася.

– Від мого любого чоловіка Сари Кенана-паші, – зашарілась Атіке.

Цієї миті її служниця Гюльнар випустила з рук срібну тацю, і кубки з гуркотом упали на підлогу.

– Ой лишенько! – здригнувшись од несподіванки, зойкнула Турхан й одразу ж прикрикнула:

– Гюльнар, чому ти така незграбна сьогодні?

– Вибачте, султано, – не підводячи очей, відповіла та.

– Гаразд, залиш нас, – наказала стривожена валіде і вже хотіла повернутися до спілкування з Атіке, як помітила у вухах служниці-московитки Гюльнар гарні коштовні сережки. Вони видалися Хатідже Турхан схожими на той кулон, що прикрашав шийку її доньки.

«Ніби з одного комплекту прикрас...» – промайнуло в голові у Турхан.

Проте вона вирішила не виказувати підозри і занепокоєння. Наступної миті підкликала до себе наложниць із подарунком для Атіке.

– Це тобі, моя квіточко, – вручила доньці мініатюрну діадему із зеленими смарагдами у золотій оправі. – Вона належала Сафіє-султан, коли та ще юною дівчиною стала хасекі Мурада Третього – внука твоєї пра-пра-пра... бабусі великої Хюррем-султан.

– Дякую вам, моя валіде, – захоплено роздивлялася коштовний дарунок Атіке.

– Носи, сонечко, на здоров'я. Ця діадема має захищати тебе від заздрісників і нагадувати усім, що ти – султана, сестра повелителя світу. Нехай твої служниці та чоловік, який є рабом мого сина-султана, постійно пам'ятають про це.

– Так, мамо. Не турбуйтеся. Зі мною всі у маєтку паші Сари Кенана поведуться гідно. Тих, хто переступає межу, я караю, – не за віком гордо заявила Атіке.

– От і добре! – усміхнулася мати. – А зараз прошу тебе скуштувати солодкого шербету з вишуканим смаком меду, доставленого з грецької Атіни. Його за новим рецептом приготував спеціально для тебе мій кухар.

– Дякую за смачну вечерю, – поласувавши цим відваром, мовила Атіке. – Але мушу вже йти додому.

– Чому поспішаєш, люба? – здивувалася Турхан.

– Вибачте, що спричиняю вам хвилювання. Прошу вашого дозволу залишити султанський палац. Бо хочу побачитись із чоловіком, який, попри постійні справи у місті, пообіцяв сьогодні повернутися додому раніше.

– Гаразд, доню. Не затримуватиму тебе. Але передай Сари Кенанові, нехай краще дбає про свою дружину, інакше матиме справу зі мною, – посміхаючись, валіде простягнула делікатну руку з діамантовою каблучкою на середньому пальці для доньчиного поцілунку.

Після завершення вечері Турхан повернулася до своїх справ. У цьому їй допомагала віддана служниця – управителька султанського гарему Мелекі, яка стежила за кореспонденцією, адресованою валіде.

– Звісток від великого візира не було? – запитала Хатідже Турхан.

– На жаль, ні, султано.

– От біда, – невдоволено похитала головою валіде. – Що з ним робити? У столицю стікаються полчища сипахів, які ворогують з яничарами. Їх треба відправляти у похід. А флот, який я наказала підготувати для відплиття, стоїть розібраним.

– Ще тиждень тому Гюрджю Мехмед-паша запевняв вас, що у нього все під контролем: галери будують, сипахів, які попливуть на них, готують до відправлення, – зазначила, аби потішити валіде, Мелекі.

– І ти йому віриш? – примружилася Турхан.

– А як інакше?! – здивувалася служниця.

– Я б теж хотіла вірити садразамові, але Юсуф-ага повідомив листом, що був на корабельні й бачив: там ніхто нічого не робить, – стривожено наголосила валіде. – А ще я маю виплатити війську перед його відправленням на Крит платню. Де взяти гроші, не знаю, бо ж скарбниця порожня...

– А що вам, моя султано, з цього приводу каже Гюрджю Мехмед-паша?

– Що все гаразд, – уїдливо посміхнулася Турхан. – У нього точно все добре. Бо він прилаштував своїх родичів на грошовиті посади у стратегічних провінціях імперії. Єдине, що Гюрджю Мехмед зробив на благо держави, то це конфіскував маєтки у служника покійної валіде Кьосем – Сари Кятіба. І то – після моєї поради. За намовляннями головного євнуха Узун Сулеймана він запроторив у в'язницю Тархунджу Ахмеда-пашу, який, будучи управителем Єгипту, не додав до скарбниці 10 мільйонів акче. Той згодом виплатив борг і вийшов на волю. Але цього разом зі скарбами покійної моєї свекрухи Кьосем усе одно не вистачить для виплати грошей яничарам та сипахам.

– І що ж ви збираєтеся робити, валіде? – вкрадливо поцікавилася Мелекі.

– Хочу порадитись із досвідченим у цих справах кетхюдою Касимом-агою. Він ще тоді переконував мене, що паша Гюрджю Мехмед – дурень, яких мало. Я не послухала його, піддалася на вмовляння головного євнуха Узун Сулеймана, котрий уміє маніпулювати мною. Але настав час позбутися його впливу. Тому, Мелекі, прошу: попередь Мехмеда, головного євнуха гарему моєї доньки Атіке, щоби він запросив Касима-агу на зустріч зі мною. Але так, щоб про це не дізнався ніхто в султанському палаці. Я намітила через кілька днів відвідати маєток свого зятя Сари Кенана. Там і переговорю з Касимом.

– Не хвилюйтеся, султано. Зроблю для вас усе так, як накажете, – покійно схилила у поклоні чарівну голівку з темним хвилястим волоссям Мелекі.

– Нехай Аллах допомагає тобі! – заспокоїлася валіде Турхан.

Юсуф-ага намагався наздогнати Сари Кенана, який разом з дівчиною мчав за вітром. Однак йому дістався кволий кінь. Бачачи, що приятель помітно віддаляється, Юсуф свистом намагався привернути його увагу, чим наполохав свого жеребця. Той із переляку несамовито заіржав та звився дибки. Вершник не встиг вчасно зреагувати на це. Впустивши вуздечку, він скотився у багнюку.

Смачно вилаявшись, обліплений з усіх боків болотом Юсуф спробував підвестися на ноги. Але кінь, який не на жарт розгулявся, продовжував гарцювати, збиваючи нещасного чоловіка з ніг.

– Сьогодні не твій день, брате, – вгамовуючи ошалілу тварину, посміхнувся Сари Кенан.

– Та невже? – насилу вилізши з баюри, процідив крізь зуби стомлений від борсання у смердючій грязюці Юсуф-ага.

У відповідь почув розкотистий регіт Кенана, який, дивлячись на вимашеного свояка, не стримував емоцій.

– Хлопче, ти – як та свиня, котра скрізь собі болото знайде, – не вгамовувався, розчервонівшись од реготу, Кенан.

Це так обурило Юсуфа, що він кинувся на нього з кулаками. Оторопілий велетень намагався його спинити, але не втримався у сідлі й також опинився в багнюці.

Наступної миті розлючений Сари Кенан напустився з лайкою на Юсуфа. Зчинилася бійка, схожа на борсання двох великих кнурів у болоті. Не відомо, хто б у ній переміг, якби над головами знавіснілих чоловіків не пролунав гучний постріл. Це закутана у чорний плащ Юсуфа-аги дівчина, яку з того триклятого шинку витягнув Кенан, дістала трофейний карабін свого рятівника й, уміло звівши на ньому гачок, вистрілила у повітря.

Забруднені чоловіки від несподіванки залякли. Бо з такою складною сучасною зброєю, яку Кенан відвоював у ворога на Криті, не завжди могли впоратись яничари чи й навіть сипахи. А тут якась юна гяурка³, не зморгнувши оком, задала усім жару, ще й сказала:

– Не повбивайте один одного, хлопці! Бо тоді хто мене рятуватиме?

Отямившись від люті та здивування, Кенан схопив за плече Юсуфа і, струснувши ним, заволав:

– Ось твій рятівник, ось!

– Що? Ні, ніколи! – затявся Юсуф-ага. – У мене й так дві дружини-українки, які ненавидять одна одну і постійно сваряться між собою. Більше мені не треба. Он, хай Сари Кенан тебе, Катерино, собі забирає. Бо йому точно бракує жіночої уваги.

– Ах ти ж, невдячний! – знову завівся рудоволосий велетень.

Але Юсуф, ігноруючи нові образи приятеля, метнувся до коня й, осідлавши його, забрався геть.

– Бувайте, друзі! – вигукнув, від'їжджаючи.

Це обурило Сари Кенана. Але він уже не мав сил і бажання сперечатися. Тому, скинувши зі себе брудний верхній одяг, усівся в сідло позаду дівчини та скерував коня до свого маєтку.

Тут господаря чекала служниця Гюльнар. Вона не змогла приховати здивування, побачивши у дверях оголеного до пояса та ще й брудного пашу. Але найбільше її вразила незнайомка у розірваній сукні та зі скривавленим обличчям, яку він привів.

– Не дивися так! – з порога гримнув на розгублену Гюльнар Сари Кенан. – Краще накажи підготувати для мене хамам і влаштуй нашу гостю на нічліг.

– Як забажаєте, пашо, – не забарилася з відповіддю служниця. – Чи сповістити про ваш прихід султану Атіке?

– Де вона? – різко запитав Кенан.

– У своїх покоях. Султана чекала на вас, але, не дочекавшись, заснула.

– От і добре. Нехай спить. Побачуся з нею завтра, – відповів із полегкістю Кенан та пішов до хамаму.

– Ти хто така? – скинувши зі себе маску люб'язності, звернулася до дівчини Гюльнар.

Але та, не розуміючи ні слова османською, лишень розводила руками.

«А, то гяурка», – здогадалася Гюльнар.

– Імя у тебе єсть? – перейшовши на свою рідну мову, знову запитала.

Цього разу дівчина, почувши зрозумілі їй слова, відповіла:

– Так. Мене звати Катерина.

– Значіт, ти із тех, как іх там... Ах, вспомніла, – казачек.

Ці слова змусили дівчину посміхнутися.

– Ти ето – не смейся тут, – заявила Гюльнар. – Лучше іді умойса. Сейчас пасматрю, во што можно тебя переодеть, – додала, а тим часом подумала: «Тільки її тут бракувало. Така висока, струнка з розкішним каштанового кольору волоссям, зібраним у товсту косу... Так, треба переконати Атіке-султан відправити цю дівку подалі від паші Сари Кенана — до Старого чи Нового палацу як подарунок валіде. Нехай там мешкає і служить».

Із такими міркуваннями Гюльнар пішла готувати покої паші для його відпочинку. Не встигла розстелити ліжко, як відчула, що хтось раптом схопив її за талію. З переляку Гюльнар зойкнула, але чиясь міцна долоня вмить затулила їй рота. А чоловічий голос із-за спини пробурмотів:

– Ти чого кричиш, жінко?

– Пашо, це ви? – тремтячим голосом мовила служниця. – Я ледь не вмерла від страху. Але добре, що ви тут... згадали про мене, – заглядаючи Сари Кенанові в очі, уже ніжно прошепотіла.

– Я скучив за тобою, – і паша почав цілувати розімлілу від пестоців Гюльнар.

Відтак підхопив її, мов пір'інку, на руки та поніс до просторого ложа...

РОЗДІЛ II. ЗАМАХ

1.

Великий візир Гюрджю Мехмед мешкав у розкішному маєтку неподалік султанського палацу. Він прожив довге і насичене подіями життя, пам'ятаючи ще часи справжнього розквіту Османської імперії, який султан Сулейман Пишний залишив у спадок онукам.

Маленьким хлопчиком його забрали із грузинської багатодітної родини бідняків яничари – для служіння падишахові. Тоді усі немусульмани мали у такий спосіб платити «податок кров'ю» – девширме, віддаючи одного зі своїх синів османам. Відтак кожних п'ять років до столиці Османської імперії прибувало з християнських земель до 100 тисяч юнаків.

Спритний та допитливий хлопчина Гюрджю Мехмед одразу ж потрапив на очі великому візирю Коджа Сінану. Він і забрав його до себе в обслугу, а потім віддав навчатись у палацовій школі Ендерун. Ставши її випускником, Гюрджю Мехмед почав прислуговувати деяким санджакбеям, а згодом отримав перше серйозне призначення – управителя Діярбакиру.

Проте справжнього визнання набув за войовничого султана Мурада Четвертого, з яким він ходив у переможні походи на Багдад та Єреван. Відтоді паша Гюрджю Мехмед перетворився з очільника провінцій Османської імперії на купольного візира Дивану, який увійшов до наближеного середовища султана. А недавно, під час насильницької зміни влади, зміг знайти спільну мову з наставником шехзаде Мехмеда, Узун Сулейманом. Сьоме чуття підказало паші, що у боротьбі за владу переможе невістка великої валіде Кьосем – двадцятирічна Хатідже Турхан.

Більшість пашів із султанського середовища зробили ставку на командирів яничарського корпусу, які займали найвищі державні посади й набули величезні статки. Але вони програли. І передбачити це зміг дев'яносточотирирічний паша Гюрджю Мехмед, який у скрутні часи не побоявся підтримати агу Узун Сулеймана. А той, перемігши валіде Кьосем, отримав чималу владу в султанському палаці та

віддячив за це найбажанішим дарунком для кожного османа – посадою великого візира.

Тепер Гюрджю Мехмед та кизляр-ага⁴ Узун Сулейман фактично удвох керували державою. Адже султан був хлопчаком, а його валіде – наївною і настрашеною молодницею, яка в усьому й повністю покладалася на рішення цих двох. Тому вони і порядкували у палаці.

Перше, що відразу ж зробив досвідчений у політичних інтригах паша Гюрджю Мехмед, – влаштував на важливі посади своїх родичів та друзів. А тих, хто протистояв його кадровій політиці, стратив або відправив світ за очі. Усі інші призначення він здійснював за великі хабарі.

От і сьогодні після святкової п'ятничної молитви в маєтку Гюрджю Мехмеда зібралися прохачі посад. Усі вони вишикувались у живий ланцюжок зі слугами, які підносили розкішні дарунки – гаптовані золотою ниткою каптани, оздоблені смарагдами і рубінами Корани, соболині хутра та скрині зі золотом й прикрасами. Ці люди по черзі підходили до скоцюрбленого від утоми садразама Гюрджю Мехмеда та, цілуючи його старечу руку, просилися до нього на службу.

Церемонією керував дефтердар Ібрагім-паша, який урочисто зачитував імена візитерів, за що також мав чималий зиск. Побачивши, що великий візир почав куняти, а потім і заснув, видаючи себе храпом, розпорядник поквапився оголосити:

– Прошу всіх залишити покої садразама!

Такий розвиток подій засмутив прохачів, які згаяли вже багато часу в очікуванні на зустріч із Гюрджю Мехмедом та віддали за це чимало грошви. Але його дефтердар був неблаганним.

Похнюпившись, візитери почали помаленьку виходити із зали. Цієї ж миті до неї без попередження увірвався виряджений у достойні навіть султана шати кизляр-ага Узун Сулейман. Щоб розбудити великого візира, Ібрагім-паша почав смикати його за руку й штурхати, не церемонячись, у плече. Але дарма, бо старий спав міцно, немов дитя.

Тоді кизляр-ага, який не мав наміру чекати, тихо дав знати дефтердарові, що візьметься за старого пашу сам, і щосили гепнув об мармурову підлогу палицею з чорного дерева та слонової кістки.

– О Аллах, що коїться?! – скрикнувши, підскочив з місця настрашений незрозумілим звуком Гюрджю Мехмед.

– Це я, пашо! – вставив із неприхованим невдоволенням Узун Сулейман.

Проте старий і стомлений Гюрджю Мехмед, не отямившись од сну, продовжував безпомічно сидіти та кліпати вицвілими від старості очима.

– Дайте йому води! – гаркнув у бік дефтердара Узун Сулейман.

Зробивши ковток із порцелянної філіжанки, Гюрджю Мехмед почав поволі розуміти, що діється. Перше, що він сказав, були не вітальні слова кизлярові-азі, а: «Приготуйте мені кави!»

– Ой, пашо! Бачу, тяжкий у тебе нині був день... – намагався розговорити розм'яклого після сну великого візира Узун Сулейман.

– Вітаю тебе, аго, – по чималій паузі хриплим голосом відказав старий садразам. – Із якими вістями ти прийшов до мене?

– Хочу попередити тебе про хмари, що збираються над твоєю головою, пашо...

– Ти про що? – не тямлячись від втоми, уточнив Гюрджю Мехмед.

– Наша валіде незадоволена твоїми справами, – пояснив Узун Сулейман.

– Аллах, Аллах, – стривожено похитав сивою головою Гюрджю Мехмед, який, здається, тільки зараз почав усвідомлювати, про що йдеться.

Не звертаючи увагу на його стурбованість, головний євнух султанського гарему додав:

– Наша велика й милосердна валіде Хатідже Турхан стурбована станом османського флоту.

– У мене там усе під контролем, – поквапився запевнити паша.

– Така відповідь не влаштує султану, – здійняв густі чорні брови Узун Сулейман. – Вона вимагає точних пояснень: скільки галер уже готово та спущено на воду, скільки ще потребують ремонту та як виплачують гроші яничарам і сипахам.

Почуте змусило сивочолого пашу замислитися, він почав помітно нервуватися. Сидячи на розкішному дивані, заходився погладжувати тремтячою рукою сиву бороду, що сягала грудей.

– Не баріться, пашо, з відповідями. А краще – навідайтеся на корабельну та перевірте, як там справи. Бо я вже не зможу вас більше прикривати.

– Дякую тобі, шановний аго, за пораду, – опанував себе Гюрджю Мехмед і, спираючись на руку дефтердара, повільно піднявся з дивана.

«Який же він старий і немічний», – дивлячись на нього, подумав дужий та міцний євнух Узун Сулейман.

Уклонившись садразамові, він намагався залишити його маєток, однак той запропонував йому розділити з ним вечерю. На що ага відповів згодою, адже знав: його тут не лише пригощатимуть пишними стравами, а й щедро обдарують за розмовою про державні справи та призначення.

2.

Недільного січневого ранку валіде-султан вирішила навідатися до маєтку своєї доньки Атіке-султан поблизу мечеті Шехзаде. Її зустрічав євнух Мехмед-ага. Якось він урятував життя її сина Мехмеда, коли батько Ібрагім Перший за чергового нападу люті жбурнув його у басейн водограю. Схилившись у поклоні, Мехмед-ага розстелив червону килимову доріжку. Нею мала скористатися Хатідже Турхан, чобіткам якої з тонкого сап'яну не належало торкатися вуличної багнюки.

Зійшовши із повозу, вона примружилася від яскравого сонця.

«Для мешканок гарему, зачинених від сторонніх поглядів у темних султанських покоях, денне світло – наче розкіш і щемливе нагадування про вільне й безтурботне життя», – промайнуло в думках Хатідже Турхан.

Її сумні розмисли враз зникли, коли вона побачила перед собою усміхнену доню Атіке, яка разом із кремезним Сари Кенаном вітала її за брамою палацу.

– Ласкаво просимо, мамо, – цілючи руку Турхан, мовила маленька султана.

– Раді бачити вас у нашому скромному сімейному гніздечку, – із широкою посмішкою привітав її зять Сари Кенан.

Легко кивнувши йому головою, Хатідже Турхан разом із донькою пройшла до покоїв палацу. За ними, мов смиренний раб, потягнувся, накульгуючи, й Кенан.

Увійшовши до зали вітальні, валіде була вражена її новим оздобленням, що не виказувало надзвичайних розкошів, проте було зроблено з тонким смаком. Тут усе – від мозаїки на вікнах і османського розпису на стелі й стінах до диванних подушок із витонченою вишивкою та фіранок – виглядало доречним. Тому зала вітальні мала ошатний і затишний вигляд.

Посеред неї стояли два столики з наїдками. За один із них, що виділявся вирізьбленим квітковим візерунком, запросила присісти неньку Атіке. Сама ж вона розмістилася за іншим столиком. До неї приєднався й чоловік – паша Сари Кенан.

Не встигла валіде Турхан вимити руки у позолоченому тазі з водою, який їй піднесли служниці, як із сусідньої кімнати, що межувала зі залом вітальні, пролунали звуки саза й кануна. На них почали грати запрошені до палацу Атіке музики на чолі з Алі Уфкі. Це зняло напруження, що відчувалося між гостею та її донькою і зятем. Відтак їхня бесіда, приправлена пишним ароматом османських страв, стала невимушеною.

Щоби зробити перебування валіде-султан ще приємнішим, її зять помахом руки підкликав служницю. Та відчинила двері, впустивши до зали вітальні високу струнку дівчину в яскравому вбранні одаліски.

– Хто вона? – не втрималася Хатідже Турхан.

– Прийміть, валіде, цю цнотливу рабиню на ім'я Катерина у дарунок. Адже я зобов'язаний вам життям та поверненням із заслання до столиці, – відповів зять.

Хатідже Турхан, зрозумівши, куди хилить Сари Кенан, якого ще два роки тому на зло їй відіслала до Криту її свекруха Кьосем, не поспішала з відповіддю. Вона пильно придивлялася до дівчини, а потім українською запитала її:

– Звідки ти?

Почувши рідну мову від знатної пані у пишному вбранні й головному уборі, схожому на корону, Катерина присіла в елегантному, як колись її навчала шляхетна пані, поклоні, а потім тихо й неспішно заговорила:

– Я з маєтку князів Вишневецьких, що на Волині.

– То ти панночка? – уточнила здивована Турхан.

– Ні, пані, я з родини українських кріпаків, – із сумом у голосі відповіла Катерина. – Батько і мати померли, коли мені виповнилося

десять. Відтоді я мешкала у палаці княгині Вишневецької і прислужувала їй протягом шести років, доки вона не віддала мене єврееві-лихварю за борги. А той через своїх друзів-крамарів продав мене бусурманам.

Почувши, як Катерина назвала турків-османів, Сари Кенан ледь не вдавився шербетом і, перемагаючи задушливий кашель, поквапився заявити:

– Подивися, хто перед тобою, негіднице! Преси в султани вибачення. Негайно! – закричав.

Але його спинила різким жестом руки Хатідже Турхан. Відтак вона звернулася до Катерини:

– Ти, мабуть, не знаєш, що зараз – у полоні в османів, яких щойно назвала образливо. За таке тут серйозно карають. Затям це! Бо, якщо дорожиш своїм життям, маєш коритися нашим порядкам і шанувати нашого султана – мого сина Мехмеда.

Почувши такі слова українською, Катерина зрозуміла, що перед нею не якась там панночка, а справжня бусурманська цариця родом із її земель, котра так само, як і вона тепер, колись була полонянкою. Тому схилила голову в поклоні й, зашарівшись, відповіла:

– Ваша величносте, прошу вибачити мою зухвалість, я не хотіла вас образити.

Така щирість дівчини сподобалася валіде. І вона, на велике здивування знервованого Кенана, наказала служницям підготувати її до переїзду в палац Топкапи. Своє рішення Турхан пояснила так:

– Приміщення султанського гарему після від'їзду до Старого палацу служниць покійної султани Кьосем – хай Аллах упокоїть її душу! – спорожніли. Нині там не мешкає ніхто, крім євнухів. Тому ця дівчина знадобиться мені.

До зали вітальні увійшов Мехмед-ага. Він сповістив валіде про прихід її кетхюди Касима. Тож валіде, подякувавши доньці за смачну вечерю, поквапилася перейти до місця, підготовленого для її перемовин із слугою.

Невисокий, але міцний за статурою Касим-ага чекав на Хатідже Турхан у мармуровому павільйоні маєтку Сари Кенана й Атіке-султан, з вікон якого відкривався вид на застиглий у зимовій сплячці сад. Схрестивши, як того вимагає палацовий етикет, руки за спиною, Касим-ага пригадував, скільки за своїх п'ятдесят років пережив подібних зустрічей та перемовин із членами султанської родини. Адже його посада головного архітектора, а потім ще й кетхюди передбачала тісні зв'язки із правлячим султаном та його валіде.

Найтяжче було за жорстокого Мурада Четвертого, який карав підданих навіть за дрібне порушення його волі й закону. Якось у неповних тридцять років Касимові-азі довелося сидіти вдома в очікуванні рішення про страту. Бо його ім'я вороги внесли до списку зрадників. Щоб не збожеволіти, Касим-ага почав витісувати собі надгробок з білого мармуру, вказавши на ньому дату смерті – 1627 рік.

«Він і досі стоїть у мене в підвалі як нагадування про ті страшні часи у моєму житті», – пригадав Касим-ага, й серце його стрепенулося.

– О Аллах! Краще й не думати про таке, – тихо проказав він.

Проте його не полишали сумні спогади. Вони вперто і заповзято дражнили пам'ять, виділяючи з неї неприємні події у житті. Ось уже Касим-ага бачив, як за розтрату державних коштів під час будівництва султанської стайні в районі Ускюдар столиці ошалілий від злості султан Ібрагім Божевільний відправив його у заслання, конфіскувавши усе майно. Бо на той час поруч уже не було захисника та земляка Касима – сміливого й безкомпромисного албанця Кеманкеша Кара Мустафи, якого підступні вороги позбавили посади садразама і вбили. Попри це, Касимові таки вдалося обґрунтувати витрати на будівництво. Завдяки цьому він зміг повернути собі маєток та посаду головного архітектора.

Відтоді Касим-ага постійно перебував у центрі політичних подій. До його думки прислухались у палаці. Під час боротьби юної Хатідже Турхан за владу йому навіть вдалося підіграти її людям, рекомендувавши, всупереч волі старої валіде Кьосем, на посаду великого візира свого товариша – зятя династії Сіявуша-пашу. Через це Касимові заборонили бувати в султанському палаці. Але він пережив всесильну валіде Кьосем і невдовзі зміг захистити від страти Сіявуша-пашу, на якого звів наклеп мстивий Узун Сулейман.

Що на нього чекає цього разу, Касим-ага не міг передбачити. Проте його непокоїли неприємні передчуття. За тієї ситуації, коли молода та недосвідчена валіде цілком залежала від рішень свого слуги Узун Сулеймана, який за старого і немічного садразама Гюрджю Мехмеда фактично керував державою, будь-які втручання з його боку або навіть поради могли накликати на нього біду.

– Десту-у-ур! Її величність валіде Хатідже Турхан-султан, – пролунало попередження про наближення тієї, кого чекав Касим-ага. Він завмер у глибокому поклоні.

– Вітаю тебе, аго! Як твої справи? – почув голос молодой валіде, яку не міг бачити, бо ж вона, за традицією османів, перебувала за ширмою.

– Молюся за вас, султано, – ні хвилі не вагаючись, відповів Касим-ага.

– Знаю тебе як людину, цілком віддану служінню династії. Тому прийшла до тебе за порадою, – почала розмову Хатідже Турхан.

– Слухаю вас, султано. Я завжди до ваших послуг, – запевнив Касим-ага.

– Як ти і передбачив, паша Гюрджю Мехмед не справляється з обов'язками великого візира. Надходження до скарбниці держави міліють, а витрати на утримання війська невпинно зростають. Не може він дати раду й підготовці флоту до військового походу на венеційців. Що на це скажеш, аго? – запитала Хатідже Турхан.

– Ваша величносте султано, ви не помиляєтеся. Багатьом зрозуміло, що великий візир Гюрджю Мехмед-паша не спроможний навести лад у державі. Ба, більше! Він наказав відправити у заслання або стратити усіх тих, хто міг допомогти йому зауваженнями та пропозиціями...

– Це ти про своїх товаришів, наближених до Сіявуша-паші? – поцікавилася заінтригована султана.

– І не тільки про них. Недавно великий візир відіслав зі столиці Бойнуярали Мехмеда-пашу, який придушив повстання бунтівних пашів Іпшира й Абази, – лише за те, що той висловився проти призначення на посаду управителя Дамаска недоумкуватого брата Гюрджю Мехмеда – Джафера. Відверто кажучи, така позиція садразама лише шкодить державі.

– Погоджуюсь із тобою, аго. Але не знаю гідної кандидатури на місце великого візира, – уголос міркувала Турхан.

Роздумуючи над словами султани, Касим-ага на кілька секунд замовк, а потім шанобливо мовив:

– Така людина, яка не входить у коло змовників і все життя чесно їй віддано служила державі османів, є! Це – Кьопрюлю Мехмед-паша. Він тепер у столиці. Я вам, здається, його вже рекомендував...

– Так, пам'ятаю. Але цей паша невідомий загалу. То як можу відразу ж настановити його великим візиром? – трохи розгублено запитала султанá.

– Вихід є! – піднявши вказівний палець правої руки, вигукнув Касим-ага.

– І який же?

– Слід увести Кьопрюлю Мехмеда-пашу до числа купольних візирів Дивану, щоб усі дізналися про нього. А потім його легко можна буде підвищити до посади садразама.

– Добре ти мені порадив, Касиме! Сьогодні ж перекажу це султанові, – зраділа валіде і, звелівши Мехмедові-азі винагородити за це співрозмовника грошима, залишила покої мармурового павільйону.

4.

Додому Хатідже Турхан поверталася задоволеною результатами зустрічі з донькою і Касимом-агою. Сидячи у повозі, що багатим оздобленням нагадував велику скриню з коштовностями, вона обдумувала свої наступні дії.

Разом із нею їхала й рабиня, котру подарував Сари Кенан, – українка Катерина. Вона зацікавлено розглядала пишно вбрану Турхан, прикраси котрої засліплювали багате убранство повоза.

«Як же їй, звичайній українці, вдалося стати бусурманською царицею?» – подумки запитувала себе.

Зустрівшись поглядом із Хатідже Турхан, яка приязно усміхнулася, дівчина хутко потупила очі у встелену строкатим килимком дерев'яну підлогу. Аж раптом повіз зупинився. Це стривожило султана. Вона визирнула у віконце з різьбленими ґратками і покликала візника. Але той не відізався. Довкола запала незвична для середмістя столиці тиша.

– Що коїться? Де охоронці? – перелякано запитувала Хатідже Турхан, почувши перестук кінських копит, що стрімко наближався.

Раптом із віконця зупиненого повоза вона побачила вершника із затуленим чорною хустиною обличчям. Серце султани завмерло від жаху. Молодик, зіскочивши з коня, впритул наблизився до повоза і щосили рвонув на себе його дверцята. Попри зусилля султани, яка намагалася утримати їх, вони з тріском розлетілися навпіл.

– Не чіпайте нас! – закричала у паніці Хатідже Турхан. – Я велика валіде султанá Мехмеда Хана!

Але молодик не зважав і, схопивши за лікоть перестрашену жінку, намагався витягти її на вулицю. Тієї ж миті на нього накинулася, немов кішка, мовчазна Катерина. Турхан побачила, як у її руці зблиснув кинджал, і чоловік у масці, схопившись за горло, забився у конвульсіях, стікаючи кров'ю.

За мить, ще майже не тямлячи себе від жаху, Хатідже Турхан почула крики: «Валіде, валіде!» Вона впізнала голос Алі Уфкі, який разом з іншими музиками поїхав слідом за нею до палацу султана. Накинутися й на них із скривавленим кинджалом готувалася Катерина.

– Стривай, не треба! – схопивши її за руку, наказала пополотніла Турхан. – Це наш слуга.

Від почутого дівчина відступила, сховавшись у глибині повозу.

– Алі Уфкі, врятуй нас, – крізь сльози тремтячим голосом благала налякана султана.

– Що трапилось, моя пані? – розглядаючи залитого кров'ю чоловіка, який нерухомо лежав у багнюці, запитав спантеличений музика.

– Нас намагались убити, – не вдаючись у подробиці, додала вона.

– Алеєе... – дивлячись на загиблого та не розуміючи ситуацію, тільки й спромігся мовити спантеличений Алі Уфкі.

Його погляд вихопив із темряви повоза силует дівчини, яка тримала у руці щось схоже на кинджал. На неї скоса поглядала перелякана Турхан. Проте вона не мала сил пояснювати слугі, що ж насправді відбулось, а просто сказала:

– Відвези нас до палацу!

– Як накажете, султано, – той вклонився їй у ноги й, осідлавши одного з гнідих жеребців, котрі тягнули повоза валіде, зрушив його з місця.

Хатідже Турхан фурією влетіла до коридору султанського гарему, волаючи:

– Де Узун Сулейман?

На її крик збіглися євнухи, серед них – і збентежений кизляр-ага.

– Що трапилося, султано? – здивовано запитав Узун Сулейман бліду Турхан, яка, мов осиковий листок на вітрі, тремтіла від страху.

– Це ти маєш знати! – гаркнула вона у відповідь.

– Вибачте, валіде, але...

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ